

Počátek subjektivní promlčecí lhůty práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení

Počátek subjektivní promlčecí lhůty práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se neváže k datu splatnosti, jak je tomu u počátku obecné promlčecí doby podle § 101 obč. zák., ale k jiné skutečnosti, kterou je vědomost oprávněného o tom, že na jeho úkor došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se obohatil.

Počátek subjektivní promlčecí lhůty práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se neváže k datu splatnosti, jak je tomu u počátku obecné promlčecí doby podle § 101 obč. zák., ale k jiné skutečnosti, kterou je vědomost oprávněného o tom, že na jeho úkor došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se obohatil.

Pro stanovení počátku běhu objektivní promlčecí doby ve smyslu § 107 odst. 2 obč. zák. je rozhodující okamžik, kdy bezdůvodné obohacení vzniklo. Ke splnění předpokladů pro počátek běhu subjektivní promlčecí doby (§ 107 odst. 1 obč. zák.) pak nemůže dojít předtím, než bezdůvodné obohacení vůbec vznikne. Subjektivní promlčecí doba proto může začít běžet nejdříve s počátkem lhůty objektivní. Bezdůvodné obohacení získané plněním z právního důvodu, který odpadl, vzniká okamžikem, kdy odpadl právní důvod již poskytnutého plnění.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.2001, sp.zn. 25 Cdo 968/99)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci o 395.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 15 C 31/96, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. února 1999 č.j. 7 Co 19/99-108, tak, že zrušil rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. února 1999 č.j. 7 Co 19/99-108 s výjimkou výroku, kterým bylo zastaveno řízení ohledně povinnosti žalovaného zaplatit žalobci 16 % úrok z 395.000,- Kč od 16. 2. 1996 do 21. 2. 1996, a věc v tomto rozsahu vrátil Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 2. 10. 1998 č.j. 15 C 31/96-93 zamítl žalobu s návrhem, aby byl žalovaný uznán povinným zaplatit žalobci 395.000,- Kč s 16 % úrokem od 6. 2. 1996 do zaplacení, vzhledem ke zpětvzetí žaloby původní první žalobkyně J. P. řízení ohledně ní zastavil a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Předchozí rozsudek soudu prvního stupně v této věci ze dne 16. 12. 1997 č.j. 15 C 31/96-44, jímž byla žaloba zamítnuta, byl zrušen usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 3. 1998 č.j. 7 Co 699/98-64 a věc byla okresnímu soudu vrácena k dalšímu řízení. Soud prvního stupně po doplnění řízení vycházel ze zjištění, že účastníci uzavřeli dne 27. 1. 1993 smlouvu o uzavření budoucí kupní smlouvy ohledně části rozestavěné stavby, označené v předloženém plánu jako díl D spolu s příslušnou částí zastavěného pozemku o

výměře cca 596 m² za cenu 3 950 000,- Kč s tím, že žalobce se zavázal zaplatit 10 % této ceny, tj. 395.000,- Kč do 5. 2. 1993 a pokud by tuto částku do uvedeného termínu nezaplatil, bylo smluvně, že žalovaný od smlouvy odstoupí. Žalobce dne 10. 2. 1993 částku 395.000,- Kč žalovanému zaplatil, žalovaný dvěma dopisy dne 26. 4. 1993 a 10. 5. 1993 žalobci sdělil, že podklady k uzavření kupní smlouvy jsou připraveny, a pokud se žalobce nedostaví a neuzavře kupní smlouvu, bude to žalovaný považovat za jeho odstoupení od smlouvy. Vycházeje z právního názoru odvolacího soudu ve zrušujícím usnesení ze dne 27. 3. 1998 soud prvního stupně dovodil, že smlouva ze dne 27. 1. 1993 je absolutně neplatná, takže žalobce plnil bez právního důvodu, a ve věci se jedná o jeho nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Soud prvního stupně se dále zabýval námitkou promlčení vznesenou žalovaným a dospěl k závěru, že s ohledem na běh subjektivní promlčecí lhůty podle ustanovení § 107 odst. 1 obč. zák. a na datum podání žaloby (6. 2. 1996) je nárok promlčen. Žalobce totiž již dne 10. 2. 1993, kdy poukázal žalovanou částku žalovanému, věděl o tom, že je smlouva neplatná a že tedy plní z neplatného právního úkonu. I vzhledem ke dvěma dopisům žalovaného žalobci o tom, že potřebné podklady jsou připraveny a pokud se žalobce nedostaví k podpisu kupní smlouvy, bude to považováno za jeho odstoupení do smlouvy, musel žalobce podle názoru soudu prvního stupně nejpozději v květnu 1993 vědět, že k bezdůvodnému obohacení došlo a kdo jej na jeho úkor získal. Nejpozději od této doby tedy začala žalobci běžet subjektivní promlčecí lhůta podle ustanovení § 107 odst. 1 obč. zák.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 12. 2. 1999 č.j. 7 Co 19/99-108 poté, co připustil částečné zpětvzetí žaloby ohledně 16 % úroku z částky 395.000,- Kč od 6. 2. 1996 do 21. 2. 1996 a v této části rozsudek soudu prvního stupně zrušil a řízení zastavil, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobci 395.000,- Kč s 16 % úrokem od 22. 2. 1996 do zaplacení, a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud vycházel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a shodně se svým právním názorem vysloveným ve zrušujícím usnesení ze dne 27. 3. 1998 konstatoval absolutní neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí z 27. 1. 1993, neztotožnil se však s právním názorem soudu prvního stupně na počátek běhu subjektivní promlčecí doby k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Podle názoru odvolacího soudu se jedná o případ přijetí zálohy před vlastním uzavřením kupní smlouvy, tedy o plnění podle zamýšleného právního úkonu, který se neuskutečnil. Částka 395.000,- Kč byla poskytnuta jako záloha na kupní cenu, která měla být zaplacená na základě v budoucnu uzavřené kupní smlouvy, proto počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty je závislý na okamžiku, kdy žalobce nabyl vědomost, že kupní smlouva již uzavřena nebude. Pro posouzení této otázky jsou rozhodující dopisy žalovaného z r. 1993, v nichž žalobci oznamoval, aby se dostavil k podpisu smlouvy, neboť podklady pro uzavření kupní smlouvy jsou připraveny. Od tohoto momentu běžela účastníkům jednorocní lhůta k podání žaloby na nahrazení projevu vůle podle § 50a odst. 2 obč. zák. a teprve po jejím uplynutí, kdy nároky ze smlouvy o smlouvě budoucí definitivně zanikly, bylo žalobci zřejmé, že kupní smlouva uzavřena nebude, neboť případný návrh žalovaného by musel být soudem pro prekluzi zamítnut. Protože žalobce byl vyzván k uzavření smlouvy do 26. 4. 1993, začala běžet subjektivní promlčecí lhůta od 26. 4. 1994, a vzhledem k datu podání žaloby 6. 2. 1996 nárok promlčen není (když zachování objektivní promlčecí lhůty bylo nesporné).

Proti tomuto rozsudku podal žalovaný dovolání z důvodu podle § 241 odst. 3 písm. c/ a d/ o.s.ř. Poukazuje na to, že žalobce se od počátku dovolával nejprve relativní a posléze absolutní neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí a že z jeho tvrzení je zřejmé, že nikdy neměl v úmyslu uzavřít kupní smlouvu. Jestliže žalobce částku 395.000,- Kč zaplatil až 10. 2. 1993, došlo k situaci předvídané čl. IV smlouvy z 27. 1. 1993, podle něhož nebude-li sjednaná záloha zaplacená do 5. 2. 1993, žalovaný od smlouvy odstoupí. Protože žalobce neměl v úmyslu kupní smlouvu uzavřít, nemůže žalovaná částka představovat zálohu na kupní smlouvu, nýbrž jde o plnění, které žalovaný přijal bez právního důvodu.

Skutkový závěr odvolacího soudu o tom, že účastníci považovali žalobcem zaplacenou částku za zálohu na kupní cenu, nemá podle názoru dovolatele oporu v provedeném dokazování. Dovolatel dále vytýká odvolacímu soudu nesprávné právní posouzení otázky promlčení podle § 107 obč. zák., neboť počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty je nutno posuzovat ode dne, kdy žalobce podle neplatné smlouvy plnil, tj. od 10. 2. 1993. Navrhl zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci tomuto soudu k dalšímu řízení.

Podle ustanovení části dvanácté hlavy I bodu 17 zákona č. [30/2000](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (1.1.2001) nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000).

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou oprávněnou - účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), řádně zastoupeným advokátem podle § 241 odst. 1 o. s. ř., a že je podle § 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř. přípustné, přezkoumal rozsudek odvolacího soudu a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Podle ustanovení § 451 odst. 1 obč. zák. kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

Podle § 101 o.s.ř. pokud není v dalších ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí lhůta tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.

Podle ustanovení § 107 odst. 1 obč. zák. se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Podle odst. 2 tohoto ustanovení se nejpozději právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo.

Pro promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení platí tedy speciální úprava v ustanovení § 107 obč. zák. V prvním odstavci tohoto ustanovení je upravena tzv. subjektivní promlčecí lhůta, v odstavci druhém pak promlčecí lhůta objektivní. Obě lhůty počínají a běží nezávisle na sobě a jejich vzájemný vztah je takový, že když skončí běh jedné z nich, právo se promlčí a je-li vznesena námitka promlčení, nelze právo přiznat.

Počátek subjektivní promlčecí lhůty práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se neváže k datu splatnosti, jak je tomu u počátku obecné promlčecí doby podle § 101 obč. zák., ale k jiné skutečnosti, kterou je vědomost oprávněného o tom, že na jeho úkor došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se obohatil.

K námitce dovolatele podle § 241 odst. 3 písm. c/ o.s.ř. je třeba uvést, že není rozhodující, zda účastníci sami považovali platbu žalobce za zálohu, nýbrž zda tato platba měla charakter zálohy. Vzhledem k tomu, že absolutní neplatnost působí neplatnost smlouvy od samého počátku, a vzhledem k tomu, že odstoupit lze jen od platně uzavřené smlouvy, není v daném případě po právní stránce významné, zda v neplatné dohodě o smlouvě budoucí bylo ujednáno odstoupení žalovaného od smlouvy a zda žalobce plnil až po 5. 2. 1993. Jak vyplývá ze skutkových zjištění, účastníci jednali o prodeji pozemku žalobci, uvažovali o uzavření kupní smlouvy a jednali i o tom, že žalobce předem zaplatí žalovanému 10% kupní ceny, což je právě částka 395.000,- Kč žalobcem zaplacená dne 10.2.1993. Je třeba souhlasit s odvolacím soudem, že tato platba žalobce měla charakter zálohy na kupní cenu za pozemek, o jehož prodeji jednal žalovaný se žalobcem, a to bez ohledu na to, zda účastníci uzavřeli dohodu o budoucí kupní smlouvě a zda taková dohoda byl platná či nikoliv. Za dostatečný právní důvod k plnění (k poskytnutí zálohy na budoucí koupi) je totiž třeba považovat i příslib budoucího úplatného převodu vlastnictví, pro nějž - na rozdíl od smlouvy o převodu - není forma předepsána. Podstatné je, že plnění bylo poskytnuto žalovanému předtím, než ke kupní smlouvě mělo vůbec dojít, a že bylo poskytnuto a žalovaným přijato v souvislosti se zamýšlenou koupí. Podle ustanovení § 498 obč. zák. totiž platí, že na to, co bylo dáno před uzavřením smlouvy některým účastníkem, hledí se jako na zálohu. Znamená to, pokud před uzavřením smlouvy poskytne jedna strana něco, co má být předmětem jejího budoucího závazku ze smlouvy, je stanovena vyvratitelná domněnka, že v pochybnostech se plnění poskytnuté mezi účastníky před uzavřením smlouvy, ze které má závazek k plnění teprve vzniknout, považuje za zálohu, tj. za splátku na smluvené budoucí plnění. V tomto směru je právní posouzení odvolacím soudem správné a je třeba s ním souhlasit i v tom, že nárok na vrácení zálohy poskytnuté v souvislosti se zamýšlenou koupí, která se později nerealizovala, je třeba po právní stránce posoudit jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení získaného plněním, jehož právní důvod dodatečně odpadl (§ 451 odst. 2 obč. zák.).

Pro stanovení počátku běhu objektivní promlčecí doby ve smyslu § 107 odst. 2 obč. zák. je rozhodující okamžik, kdy bezdůvodné obohacení vzniklo. Ke splnění předpokladů pro počátek běhu subjektivní promlčecí doby (§ 107 odst. 1 obč. zák.) pak nemůže dojít předtím, než bezdůvodné obohacení vůbec vznikne. Subjektivní promlčecí doba proto může začít běžet nejdříve s počátkem lhůty objektivní. Bezdůvodné obohacení získané plněním z právního důvodu, který odpadl, vzniká okamžikem, kdy odpadl právní důvod již poskytnutého plnění.

Jestliže v souvislosti s připravovanou koupí nemovitosti žalobce poskytl žalovanému peněžitou částku a žalovaný tuto částku přijal, stává se taková záloha bezdůvodným obohacením ve chvíli, kdy žalovaný odmítl nemovitosti žalobci prodat, popř. vytvořil stav, z něhož je zřejmé, že koupě již nebude realizována. Tímto okamžikem odpadá právní důvod, na jehož základě žalobce plnil žalovanému. Jak vyplývá ze skutkových zjištění, žalobce byl vyzván žalovaným (dopisy z 19.4.1993 a 10.5.1993) k podpisu kupní smlouvy do 26.5.1993 s tím, že pokud k podpisu nedojde, bude jeho nečinnost žalovaný považovat za odstoupení od smlouvy. Z toho je zřejmé, že po datu 26.5.1993 již neměl žalovaný zájem kupní smlouvu se žalobcem uzavřít, což dal prokazatelně žalobci najevo.

Odvolací soud při posouzení okamžiku, kdy právní důvod žalobcova plnění odpadl a kdy se žalobce o tom dozvěděl, proto nesprávně uvažoval o jednoroční lhůtě podle ustanovení § 50a odst. 2 obč. zák., v níž se lze domáhat nahrazení projevu vůle soudním rozhodnutím, jakoby se teprve jejím uplynutím žalobce dozvěděl o tom, že jím poskytnutá záloha na koupi pozemku se stala bezdůvodným obohacením na straně žalovaného. Jednak z neplatné dohody o smlouvě budoucí nevznikají žádné nároky a nelze se domáhat nahrazení projevu vůle, a navíc nejde o okamžik, kterým odpadl právní důvod žalobcova plnění - tím je, jak bylo uvedeno výše, okamžik, kdy bylo zřejmé, že kupní smlouva

uzavřena nebude. Běh subjektivní promlčecí lhůty pak počíná okamžikem, kdy se žalobce dozvěděl, že zamýšlená koupě nebude uskutečněna.

Ze shora uvedeného vyplývá, že právní názor odvolacího soudu na počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty není správný.

S ohledem na názor odvolacího soudu na otázku promlčení nároku a vzhledem k rozsahu přezkumné činnosti dovolacího soudu nemohla být posuzována žalobcem uplatňovaná možnost aplikace § 3 odst. 1 obč. zák. ve vztahu k námitce promlčení.

Protože dovolání je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř. důvodné, dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1,2 o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Promlčení, insolvence](#)
- [Oběť trestného činu](#)
- [Dohoda o vině a trestu](#)
- [Zajištění nároku poškozeného](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Práva obviněného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vydání příkazu k dodání do výkonu trestu](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ušlý zisk](#)